

Avgränsning av

skålgropslokaler i Bro

Arkeologisk förundersökning i avgränsande syfte,
fornlämning L2017:534, L2017:680, L2017:1232,
2017:1253 och L2017:1094, fastigheterna
Härnevi 12:40 och Härnevi 25:1,
Upplands-Bro kommun,
Stockholms län.

Kjell Andersson

Avgränsning av

skålgropslokaler i Bro

Arkeologisk förundersökning i avgränsande syfte,
fornlämning L2017:534, L2017:680, L2017:1232,
2017:1253 och L2017:1094, fastigheterna
Härnevi 12:40 och Härnevi 25:1,
Upplands-Bro kommun,
Stockholms län.

© Arkeologistik AB
Redaktionell bearbetning: Göran Wertwein

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative
Commons licens CC BY. Villkor finns tillgänglig på
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

Fastighetskartan: © Lantmäteriet MEDGIV-2020-8-
05762. Terrängkartan, samt GSD–Översiktskartan:
Lantmäteriet (CC0)

Stockholm 2025

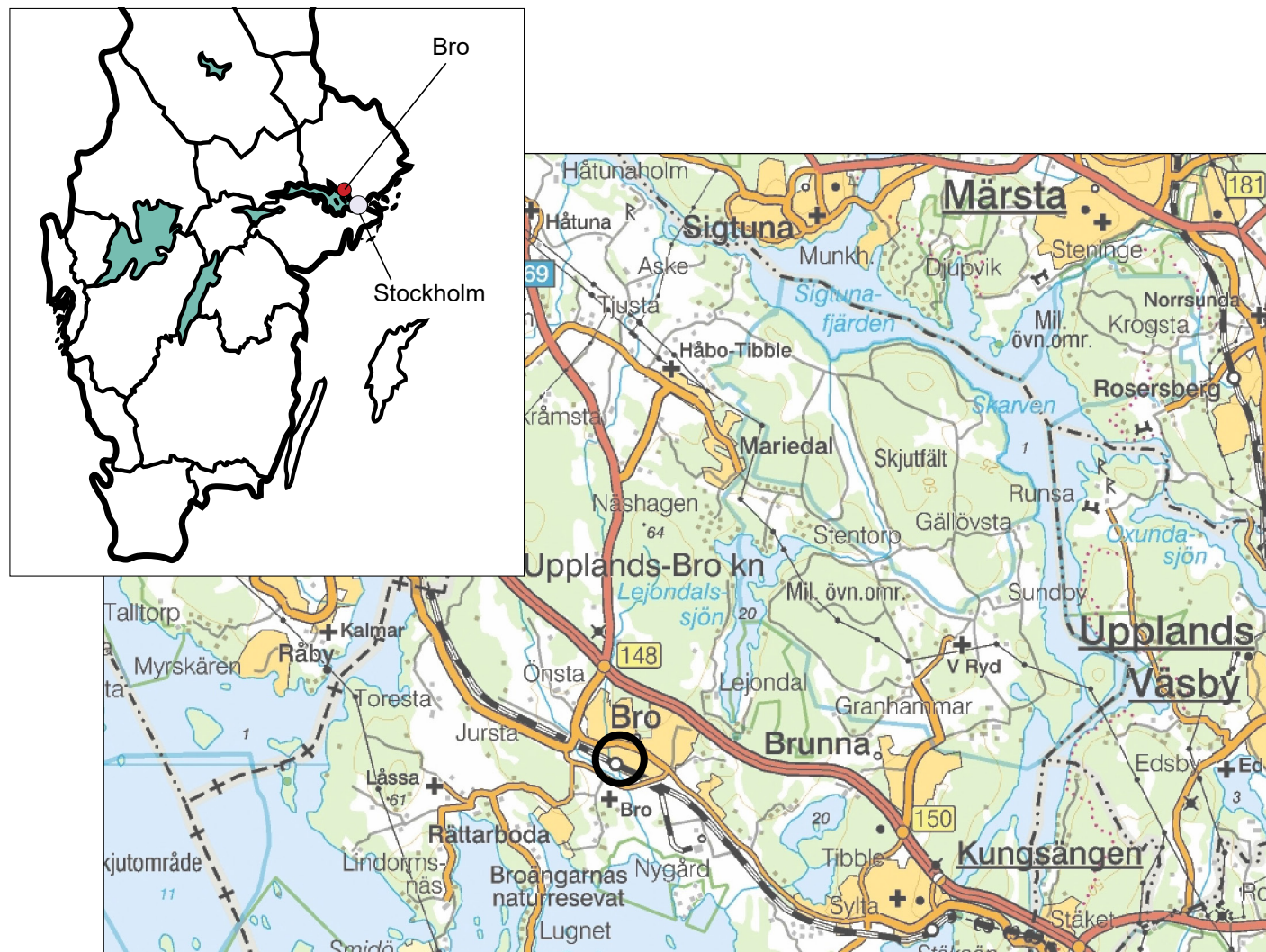
Omslagsbild: Ristningsytan L2017:1094 sedd från norr. I bildens överkant syns även en äldre fixpunkt i form av en inhuggen cirkel med ett järnrör i centrum.

Innehåll

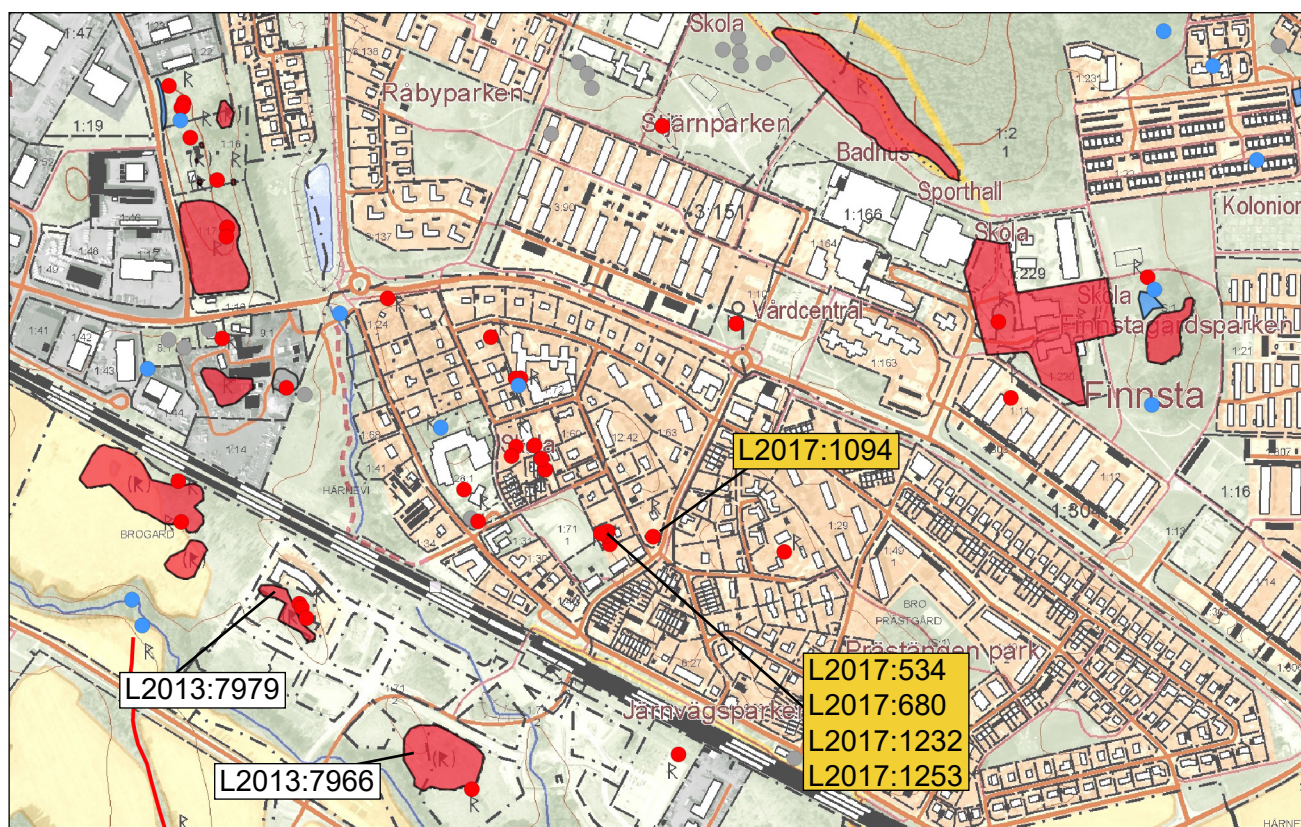
Sammanfattning	7
Bakgrund	7
Topografi och fornlämningsmiljö	7
Syfte	8
Metod	8
Resultat	8
Utvärdering	9
Referenser	9
Arkiv	10
Administrativa uppgifter	10
Bilaga	11
<i>Bilaga 1. Schaktplan och schakttabell</i>	11
<i>Bilaga 2. Botarkrapport 2025 - 17</i>	14

Figurförteckning

Figur 1. Förundersökningsområdets läge markerat på Översiktskartan.	6
Figur 2. De berörda fastigheterna och skålgropslokalerna samt närliggande fornlämningar markerade på Fastighetskartan.	6
Figur 3. Botark dokumenterar ristning L2017:1094.	8
Figur 4. Hällristningen L2017:680.	8
Figur 5. Del av en sentida dräneringsgrop (A1).	8

Figur 1. Förundersökningsområdets läge markerat på Översiktskartan, skala 1:150 000.

Figur 2. De berörda fastigheterna och skålgropslokalerna samt närliggande lämningar markerade på Fastighetskartan, skala 1:10 000. Blå prick: övrig kulturhistorisk lämning, röd prick: fornlämning, grå prick: ingen antikvarisk bedömning.

Sammanfattning

Arkeologistik AB genomförde i mitten av september 2025 en arkeologisk förundersökning i avgränsande syfte av fem hållristningslokaler (L2017:534, L2017:680, L2017:1232, 2017:1253 och L2017:1094) belägna inom två villafastigheter strax söder om Bro centrum i Upplands-Bro kommun. Anledningen till förundersökningen var att kommunen arbetar med en ny detaljplan för området. Inledningsvis genomförde Botark en lokalisering av de tidigare registrerade ristningarna då deras lägen enligt Kulturmiljöregistret (KMR) uppenbarligen var felaktiga och därutöver en inventering efter ytterligare hållristningar inom fastigheterna. Vid inventeringen framkom två tidigare okända ristningslokaler (L2025:6857 och L2025:7199). De berörda hållarna torvades delvis av och borstades varefter ristningarna beskrevs och mättes in med RTK-GPS. Därefter grävdes sökschakt i anslutning till de ristade hållarna, men även i anslutning till andra lämpliga hållar. Vid schaktningen framkom inget av antikvariskt intresse.

Bakgrund

Upplands-Bro kommun arbetar med en detaljplan för Norra Köpmanvägen som utgör en del av ett större omvandlingsområde benämnt Centrala Bro. Inom den aktuella detaljplanen finns flera hållristningslokaler (L2017:534 m fl) belägna inom två villafastigheter (Härnevi 12:40 och Härnevi 25:1). Länsstyrelsen har därför beslutat att en arkeologisk förundersökning i avgränsande syfte av fornlämningarna ska utföras och vidare utsett Arkeologistik AB att utföra förundersökningen (Lst beslut 2025-07-07, dnr 29715-2025).

Arkeologistik genomförde den arkeologiska förundersökningen i mitten av september 2025. Upplands-Bro kommun svarade för de arkeologiska kostnaderna.

Topografi och fornlämningsmiljö

Förundersökningsområdet utgörs av två närliggande villatomter som är belägna inom tätorten Bro i Upplands-Bro kommun och cirka 150 meter nordöst om Bro station (figur 1-2). Före järnvägens utbyggnad och stationssamhällets framväxt utgjordes området av en utpräglad jordbruksbygd. Bro station som uppfördes intill Härnevi by invigdes 1876. På 1920-talet byggdes några villor i anslutning till stationen, men det skulle dröja ända in på 1950-talet innan stationssamhället började förändras till en tätort (Stockholms läns museum).

Härnevi omnämns första gången i en skriftlig källa som troligen härrör från 1100-talets slut (Ferm et al 1992:52). Vid tiden för järnvägens anläggande bestod Härnevi by av tio gårdar inklusive Prästgården som låg på samma tomtbacke. De aktuella hållristningarna, som alla utgörs av skålgropslokaler, var belägna direkt nordväst om bytomten. Hållristningarna L2017:534, L2017:680, L2017:1232 och L2017:1253 är ristade på en cirka 40 meter lång (NNV-SSO) uppskjutande bergrygg som tidigare helt omgavs av åkermark, medan L2017:1094 är belägen på en håll i södra änden av en moränbunden höjdsträckning (NNV-SSO) som tidigare nyttjades som kalvhage (LMM 01-bre 32, LMS B9-7:1).

Fornlämningsbilden i området domineras av skålgropslokaler. Märkligt är den totala avsaknaden av gravar och gravfält inom byns forna ägor, medan sådana förekommer i rikligt antal inom grannägorna. Under senare år har ett par boplatser (L2013:7966 och L2013:7979) framkommit i samband med exploateringar i anslutning till Sätträbäcken som rinner genom de forna ägornas västra del. Boplatsen L2013:7966 har förundersökts och visat sig rymma ett stort antal förhistoriska anläggningar och tjocka kulturlager med dateringar från ca 20-1030 e.Kr. Troligen härrör lämningarna från en och samma gård som över tid har flyttat runt inom boplatksområ-

det (Sarén Lundahl 2023:7). Boplatsen L2017:7979 har delundersökts och vid undersökningen påträffades fyra stolpburna hus och två hård-/aktivitetsområden. Tre av husen var bostadshus som troligen har ersatt varandra över tid. Lämningarna daterades från 50 f.Kr. till 520 e.Kr. (Sarén Einarsson 2024:7).

Syfte

Syftet med den arkeologiska förundersökningen var att avgränsa fornlämningarna. Förundersökningen inbegrep hela fastigheterna, inte endast de delar där redan kända fornlämningar var belägna. Inom fastigheterna fanns flera mindre håll- och bergpartier som Länsstyrelsen bedömde kunna rymma ytterligare lämningar (Lst förfrågningsunderlag 2025-06-23, dnr 29715-2025).

Metod

Förundersökningen genomfördes i samarbete med Botark. Inledningsvis lokaliserades de kända ristningslokalerna inom fastigheten Härnevi 25:1 då deras i KMR registrerade lägen uppenbart var felaktiga. Därefter genomförde Botark en utökad inventering inom fastigheterna för att söka ytterligare hållristningar samt hållar lämpliga för ristningar (fig 3). Ristningslokalerna torvades av och borstades för att säkerställa antalet figurer inom respektive lokal varefter ristningarna beskrevs i text, fotograferades och mättes in med RTK-GPS. Sökschakt grävdes med grävmaskin intill ristningshällarna och andra lämpliga hållar. Schakten beskrevs i text och mättes in med RTK-GPS. Efter avslutad dokumentation återfylldes schakten med befintliga massor.

Figur 3. Botark dokumenterar ristning L2017:1094. Foto från nordost.

Figur 4. Hållristningens L2017:680 östra del överlagrades av en murad grund till en altan.

Figur 5. Del av en sentida dräneringsgrop (A1).

Resultat

Efter det att hällristningslokalerna hade lokaliserats torvades dessa av och borstades fram med undantag för lokalen L2017:1253. Den senare var belägen på västra kanten av en kraftigt sluttande häll mot vilken en rabattanläggning hade anlagts och vari flera prydnadsbuskar och en större ask som ska sparas inom planområdet nu växte. Skålgropslokalen L2012:680 kunde inte heller tas fram i sin helhet då dess östra del doldes under en altan med murad grund till den befintliga villan (fig 4). Lokalens verkliga storlek och innehåll kom dock att klargöras i samband med en senare under hösten genomförd arkeologisk kontroll i samband med att villan revs (Wertwein i manus).

Vid inventeringen framkom två nya skålgropslokaler (L2025:6857 och L2025:7199), en inom vardera fastighet (se bilaga 1 och 2). Lokalen 2025:7199 framkom på samma häll som de tidigare kända inom fastigheten Härnevi 25:1 medan L2025:6857 påträffades på en häll norr om den tidigare kända inom Härnevi 12:40. Vid den efterföljande schaktningen intill

och på ristningshällarna och andra lämpliga hållar framkom inget av antikvariskt intresse. I schaktet S2 inom Härnevi 25:1 påträffades en anläggning (A1) i form av en stenfylld grop (fig 5). Gropen grävde delvis ut, men kunde inte grävas i botten pga. inströmmande vatten. Gropen visades dock bland annat innehålla sprängsten och en pimpsten och bedömdes därför vara sentida. Troligen rör det sig om en dräneringsgrop.

Utvärdering

Förundersökningen genomfördes i enlighet med undersökningsplanen. Med undantag för ristningen L2017:1253 har de tidigare kända ristningarnas beskrivningar och lägen korrigerats i KMR. Lokalen L2017:1253 kunde pga. av växtlighet inte tas fram. Två nypåträffade hällristningslokaler (L2025:6857 och L2025:7199) har registrerats.

Referenser

Ferm, O., Johansson, M. & Rahmqvist, S. 1992. *Det medeltida Sverige*. Band 1 Uppland: 7 Attundaland: Bro, Färingsö, Adelsö, Sollentuna. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.

Sarén Einarsson, J. 2024. *En gård från äldre järnålder i Brogård*. Arkeologisk undersökning. Lämning 2013:7979, fastighet Brogård 1:215, Upplands-Bro Härnevi 1:71, Bro socken, Upplands-Bro kommun, Stockholms län. Rapporter från Arkeologikonsult 2024:3597.

Sarén Lundahl, J. 2023. *Gården där bäckarna möts*. Arkeologisk förundersökning av boplatsoområde L2013:7966 inom fastighet Brogård 1:207, Bro socken, Upplands-Bro kommun, Stockholms län. Rapporter från Arkeologikonsult 2023:3611.

Stockholms läns museum. <https://lanskallan.se/2024/10/21/nar-jarnvagen-kom-till-upplands-bro-2/>

Arkiv

Kulturmiljöregistret (KMR), Riksantikvarieämbetet

Lantmäterimyndigheternas arkiv (LMM), Lantmäteriet

Akt 01-bre-32. Stockholms län, Bro socken, Härnevi. Ägoutbyte 1845 (karta upprättad 1842-43).

Lantmäteristyrelsens arkiv (LMS), Lantmäteriet

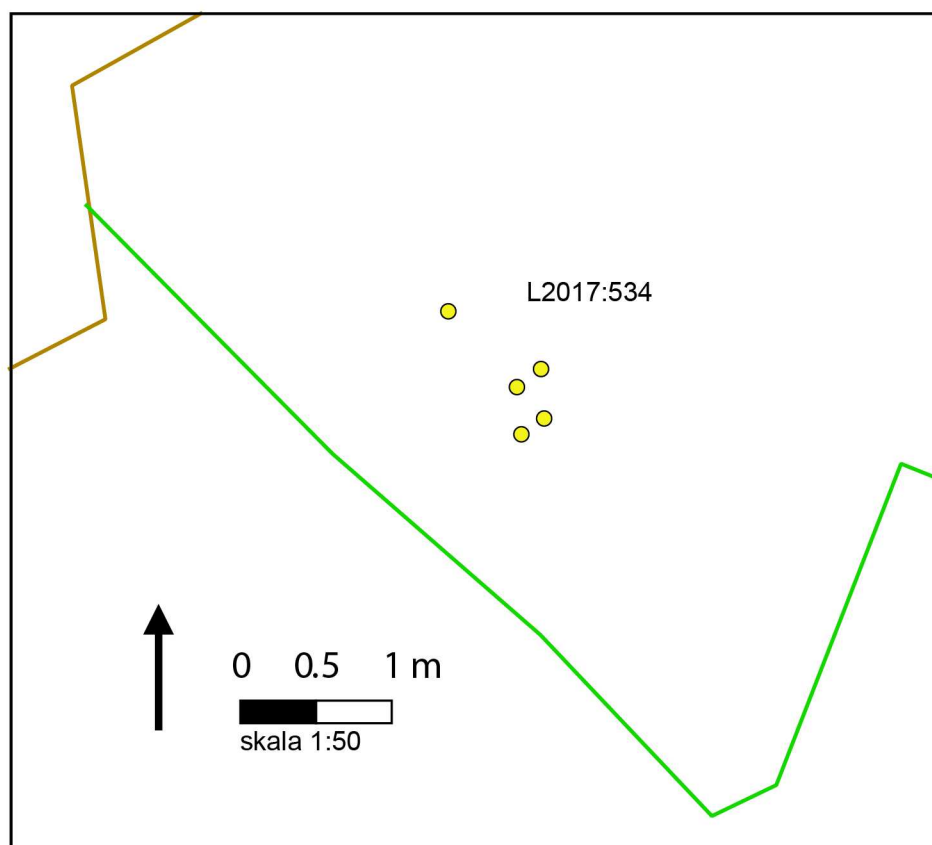
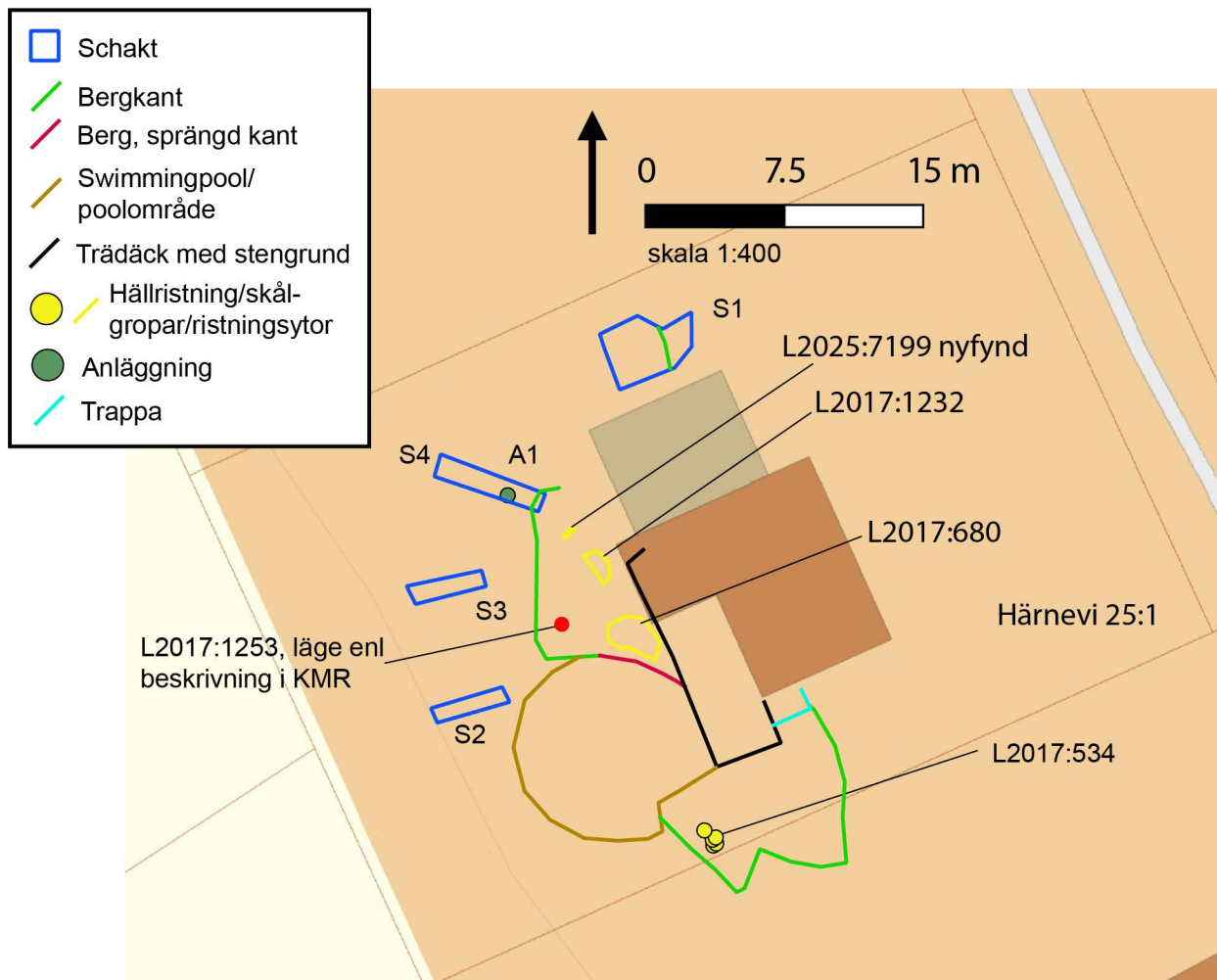
Akt B9-7:1. Uppsala län, Bro socken, Härnevi. Ägomätning 1713.

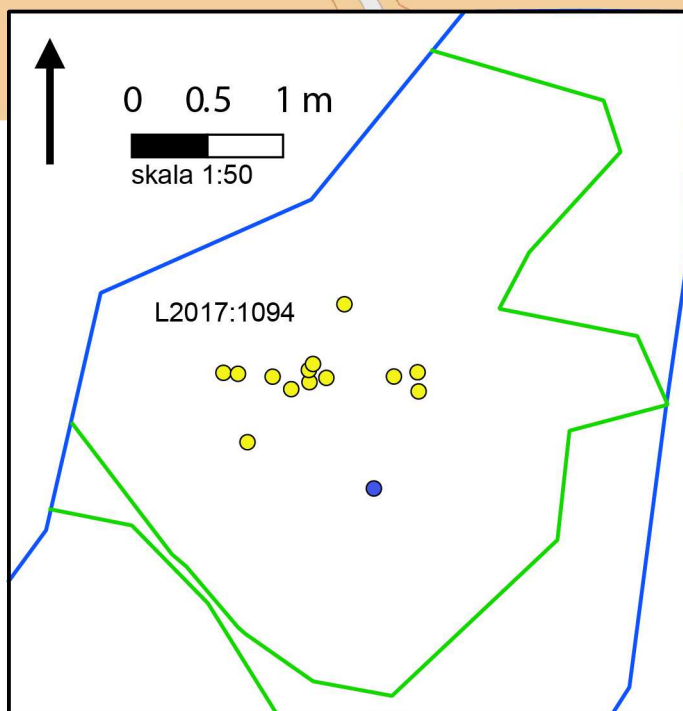
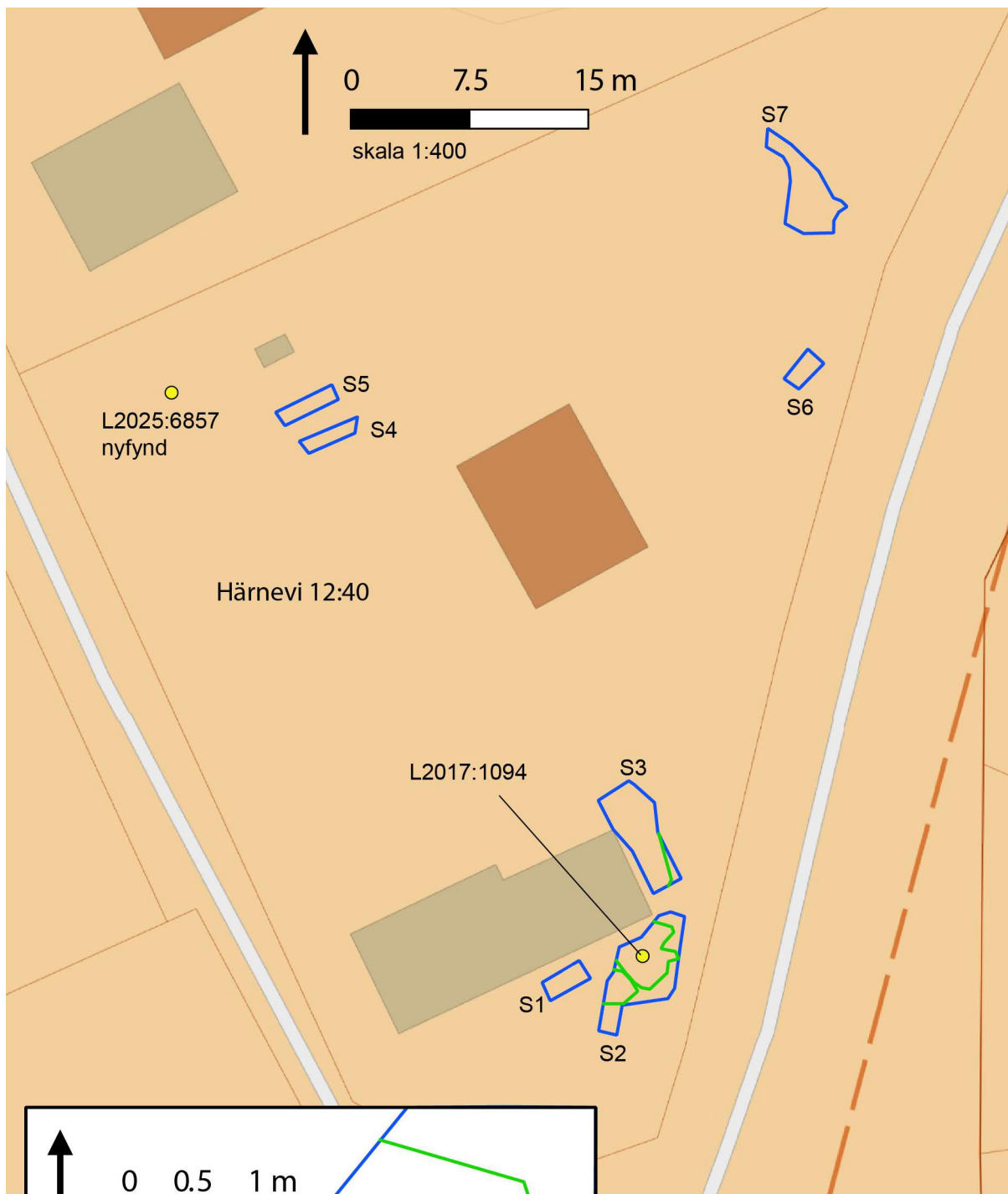
Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens beslut, dnr	29715-2025
Beslutsdatum	2025-07-07
Fornreg uppdragsnummer	202500900
Arkeologistik, projektnr	AL 2025.23
Exploator	Upplands-Bro kommun, Samhällsbyggnadskontoret
Län	Stockholm
Kommun	Upplands-Bro
Fastighet	Härnevi 12:40, Härnevi 25:1
Landskap	Uppland
Socken	Bro
Fornlämning	2017:534, 2017:680, L2017:1094, L2017:1232, L2017:1253, L2025:6857, L2025:7199
Typ av undersökning	Arkeologisk förundersökning i avgränsande syfte
Omfattning	Undersökt yta ca 100 m ²
Fältarbete	18-19 september 2025
Personal	Kjell Andersson (projektledare), Göran Wertwein
Underkonsulter	Botark, BVP Mark- och fastighetsvård AB
Arkivmaterial	Inget arkivmaterial föreligger utöver denna rapport
Fynd	Inga fynd påträffades

Bilagor

Bilaga 1. Schaktplan skala 1:400 och schakttabell

	Schakt
	Bergkant
	Hällristning/skålgropar
	Fixpunkt

Schakttabell - Härnevi 12:40

Schakt	Storlek	Beskrivning
S1	3,5 m ²	Cirka 3x1,1 m (NO-SV) och 0,4-0,7 m djupt. Schaktet grävdes på den i KMR angivna platsen för L2017:1094. Under torven framkom blandade fyllnadsmassor med tegel, porslin, en plastkam m.m. Botten av beige mo. Berg i östra kanten.
S2	24 m ²	Cirka 6x4 m (N-S) och 0-0,4 m djupt. Grävd på och söder och öster om en berghäll på vilken den registrerade hållristningslokalen L2017:1094 framkom. Strax söder om ristningarna finns även en äldre fixpunkt i form av en cirkel, ca 0,11 m i diam, huggen i hällen. I cirkelns centrum är ett järnrör. I sydväst bestod schaktfyllningen av upp till 0,3 m tjocka påförda massor ovan berg och ljusbrun mo. I söder och sydöst utgjordes fyllningen av stenig mo och botten av morän.
S3	14 m ²	Cirka 7x1,5-2,5 m (NNV-SSO) och 0,01-0,25 m djupt. Grävd över berghäll delvis täckt av sentida grusmassor. Botten av berg med ljusbrun mo i svackor.
S4	3,5 m ²	Cirka 3x1,1 m (VSV-ONO) och 0,3 m djupt. Grävt i anslutning till berghäll i väster. Under torven fanns ett ca 0,25 m tjockt matjordslager med inslag av tegel och glas. Botten av morän. I väster sträckte sig berghällen in i schaktet.
S5	3,5 m ²	Cirka 3x1,1 m (VSV-ONO) och 0,3 m djupt. Som S4.
S6	5,5 m ²	Cirka 5x1,1 m (N-S) och 0,3 m djupt. Delvis grävt över en rabatt. Under torven utgjordes fyllningen av brun mo. I södra delen framkom nedgrävda delar från en cykel.
S7	13 m ²	Cirka 7,5x1,1-2,5 m (N-S, NNV-SSO) och 0,01-0,25 m djupt. I södra delen grävt över en berghäll. Fyllningen norr om hällen utgjordes av brun myllig mo ovan beige mo.

Schakttabell - Härnevi 25:1

Schakt	Storlek	Beskrivning
S1	11 m ²	Cirka 5x1,5-3 m (VSV-ONO) och 0,25-0,4 m djupt. Grävt över en av jord (påfört) dold berghäll (NNV-SSO) Hällens krön och östra sida framgrävda. Längs hällens fot vidtog naturligt avsatt mo under matjorden.
S2	4,5 m ²	Cirka 4x1,1 m (V-Ö) och 0,3 m djupt. Under torven vidtog en fyllning av brun något myllig silt (ca 0,25 m) ovan botten av gråbrun silt.
S3	4,5 m ²	Cirka 4x1,1 m (V-Ö) och 0,3-0,4 m djupt. Som S2.
S4	6,5 m ²	Cirka 6x1,1 m (VNV-OSO) och 0,3-0,4 m djupt. Fyllning och botten som S2. I östra kanten en berghäll. Cirka 2 meter väster om hällen framkom en sentida anläggning i form av en stenfylld grop (A1), troligen en dräneringsgrop. Provgrävd.

BOTARKRAPPORT 2025 – 17

RAPPORT ÖVER HÄLLRISTNING SINVENTERING INOM ETT OMRÅDE I BRO SAMHÄLLE.

Bakgrund:

Med anledning av kommande exploatering har Arkeologistik av Länsstyrelsen fått i uppdrag att utföra en arkeologisk förundersökning inom två villatomter i Bro. Eftersom det tidigare är känt skålgropsförekomster på båda tomterna ville Länsstyrelsen bland annat att områdets hällar skulle undersökas närmare.

Genomförande och resultat:

Eftersom vi varit i området och inventerat skålgropar redan 1991 fick vi i uppdrag att delta i undersökningen. Dels granskade vi de redan kända skålgropslokalerna, dels inventerade vi de övriga hällarna i området. Resultatet blev ett nyfynd av en skålgrop samt utökning av antalet skålgropar på de redan kända lokalerna.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Beställare:	<i>ARKEOLOGISTIK</i>
Arbetstid:	<i>september 2025</i>
Fältarbete:	<i>S-G Broström, Kenneth Ihrestam</i>
Rapport	<i>Sven-Gunnar Broström</i>

Botkyrka i september 2025

Sven-Gunnar Broström
BOTARK

Beskrivning av hållristningarna inom området.

L2017:1094 Ny beskrivning

På plan hälllyta på tomtmark ligger

Hållristning 1,4 x 1,0 meter (Ö -V) bestående av

13 skålgropar 3 – 5 cm i diameter och 0,5 – 1 cm djupa.

L2017:680 ny beskrivning

På krön och brant västsluttning av häll på tomtmark ligger:

Hållristning 2,5 x 2,3 meter (NNO -SSV) bestående av

54 skålgropar 3 – 8 cm i diameter och 0,5 – 2 cm djupa.

Fler skålgropar kan finnas dolda under träterrass.

2,2 meter NNV om L2017:680 och på hällens nordvästsluttning ligger:

L2017:1232 ny beskrivning

Hållristning 1,8 x 0,9 meter (NNV – SSO) bestående av

7 skålgropar 4 – 5 cm i diameter och 0,5 – 1 cm djupa.

3,8 meter VNV om L2017:680 och på västsluttande häll ligger:

L2017:1253 (ej återfunnen) bestående av

6 skålgropar 4 – 6 cm i diameter och 0,5 – 1 cm djupa.

10 meter SSO om L2017:680 och på krön av låg hällrygg ligger

L2017:534 Ny beskrivning

Hållristning 1,0 - 0,4 m (NNV – SSO) bestående av

5 skålgropar, 3 - 4 cm i diameter och 0,5 cm djupa.

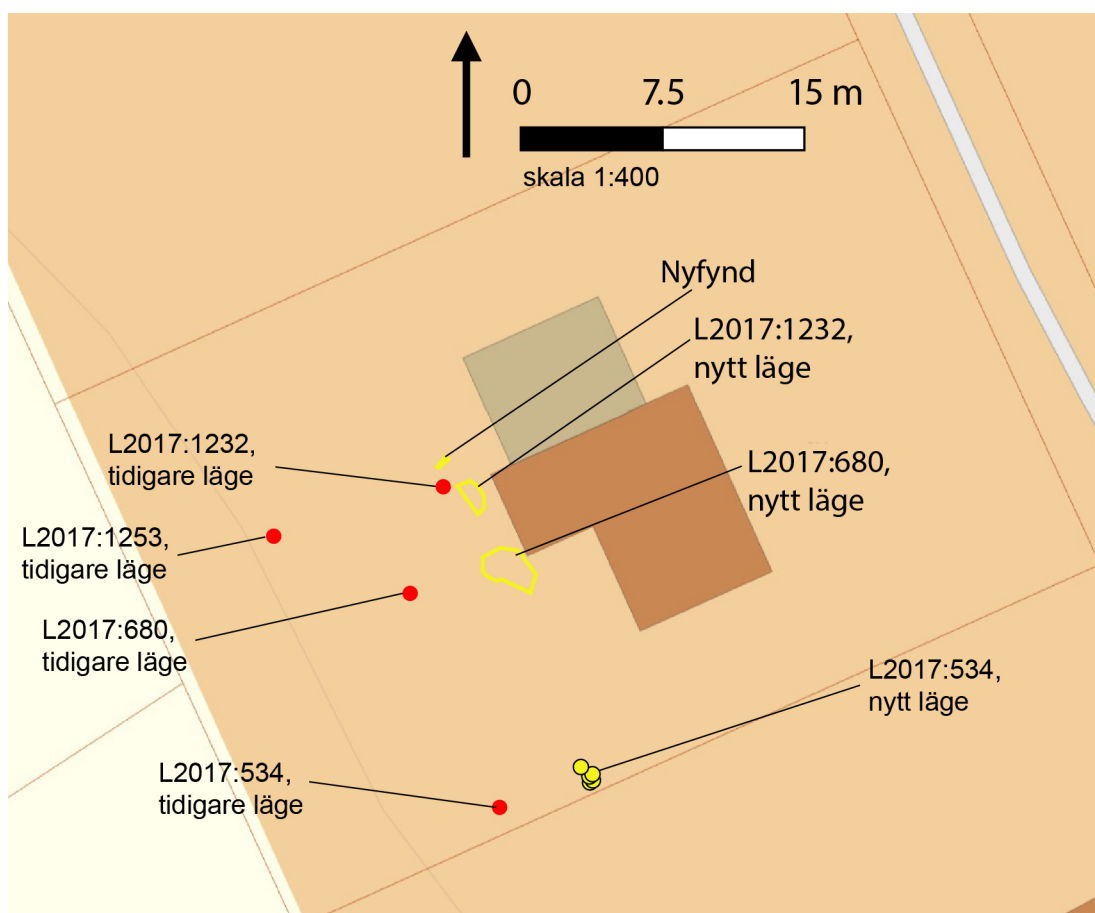
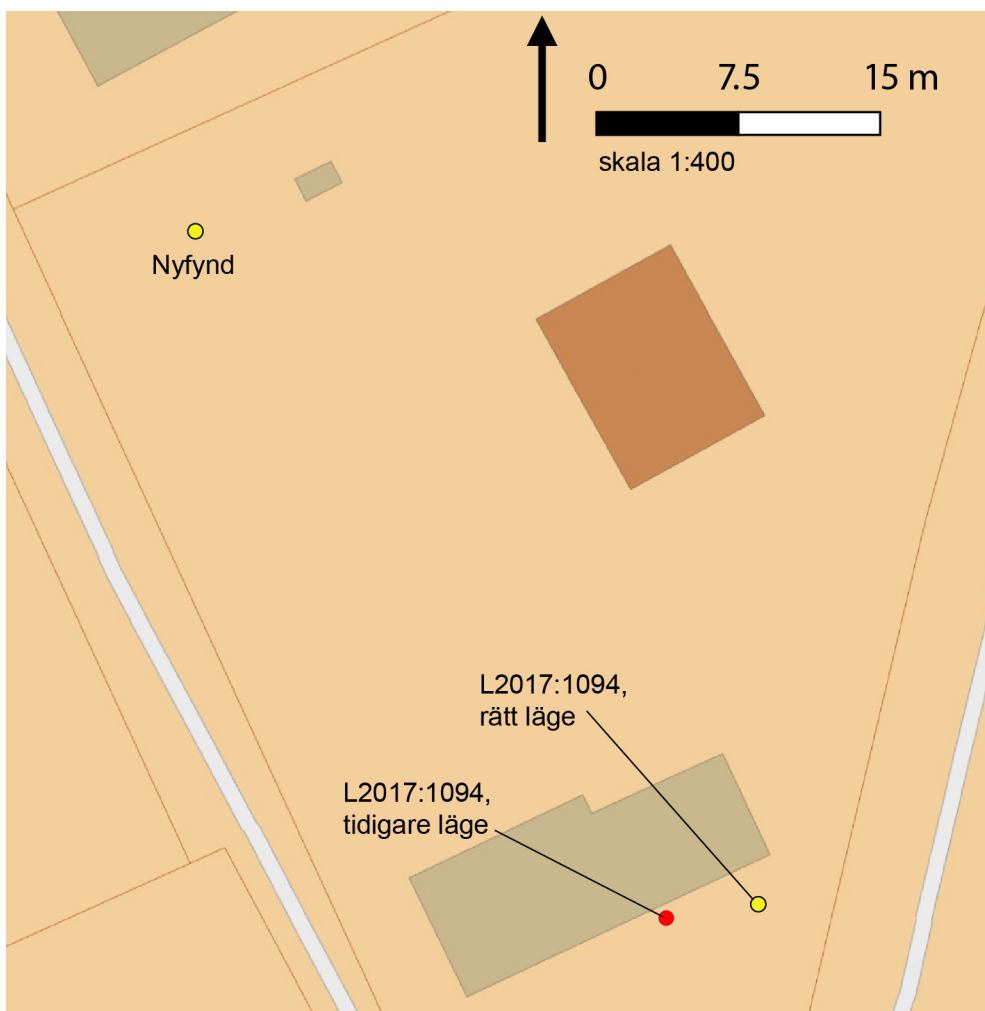
5,6 meter NNV om L2017:680 och längst ner på hällens nordvästsluttning ligger:

Nyfynd = Hållristning 0,6 x 0,2 meter (NO – SV) bestående av

3 skålgropar 4 cm i diameter och 0,5 cm djupa.

På krön av större hällparti på tomtmark ligger

Nyfynd 1 = Hållristning bestående av 1 skålgrop 4 cm i diameter och 0,5 cm djup.

Karta över skålgroparnas lägen, skala 1:400. Upprättad av ARKEOLOGISTIK.